

HOLLANDSE MEESTERS IN DE 21E EEUW

De hartslag van het atelier

In mei wordt de eerste lichting gepresenteerd van het ambitieuze project **Hollandse Meesters**, een reeks die moet uitgroeien tot maar liefst honderd kunstenaarsportretten voor de regionale omroepen en musea in het land.

Door Yasmijn Jarram

Stel dat je vandaag de dag Rembrandt door zijn atelier kon zien scharrelen. Misschien blijkt hij een enorme chaoot met veel praatjes, misschien juist een schuchter, ordentelijk type. Zouden we anders over hem en zijn werk denken? Bewegend beeld van Rembrandt in zijn natuurlijke habitat zou onze indruk hoe dan ook beïnvloeden, denkt fotograaf Michiel van Nieuwkerk. Begin 2009 deelde hij die gedachte met enkele curatoren van het Stedelijk Museum Amsterdam, en ontwikkelde daarbij het idee om hedendaagse kunstenaars in videoportretten te vereeuwigen voor toekomstige generaties. Van Nieuwkerk zette het project op poten onder de titel *Hollandse Meesters* samen met documentairemaakster Ineke Hilhorst en producent René Mendel. Met subsidie van het Mediafonds en het Fonds BKVB werd de droom werkelijkheid. In mei 2011 zijn de eerste twintig films te zien in de Kunsthal te Rotterdam.

Toegankelijk

Hollandse Meesters wil op den duur de honderd belangrijkste Nederlandse kunstenaars van dit moment tonen in hun werkruimtes, gezien door de ogen van gerenommeerde filmmakers. De blik achter de schermen biedt inzicht in des kunstenaars werkwijze, materiaalgebruik, ideeën over kunst en kunstenaarschap, de tijdgeest en de persoon. Ineke Hilhorst: "Het draait als het ware om de hartslag van het atelier, de plek die zo veelzeggend is voor wie de kunstenaar is. Hoe staat die in het leven, hoe denkt hij?"

De atelierportretten worden geen strikt informatieve minidocumentaires, maar levendige momentopnames. De werkplek en wat daar op dat ogenblik gaande is, dienen als uitgangspunt voor

een vijftien tot twintig minuten durende film. Die kan nieuwsgierig maken, bestaande beeldvorming bevestigen of juist ontregelen. "De geest van de kunstenaar wordt even op een kiertje gezet", licht Michiel van Nieuwkerk toe. "Natuurlijk biedt het geen compleet beeld van een heel oeuvre, maar de kijker kan naderhand zelf op zoek naar aanvullende informatie. Het gaat erom dat je na het zien van deze portretten anders naar het werk kijkt. Dat is toegankelijker geworden."

Het is de bedoeling dat de honderd portretten samen over tientallen jaren nog altijd een representatieve weergave bieden van het Nederlandse kunstlandchap van nu. Dat klinkt gewichtig; de initiators benadrukken echter dat het project niet is bedoeld als canon of stellingname. Van Nieuwkerk: "De honderd kunstenaarsnamen vormen geen ranglijst, het is geen competitie. Het is een belangrijke basis, maar die is niet rigide en kan weer wijzigen in de loop der tijd. Waar het om gaat is dat mensen over honderd jaar deze films nog kunnen raadplegen, als een historisch document."

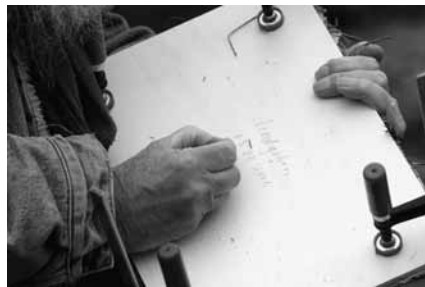
Criteria

Hilhorst en Van Nieuwkerk vroegen directeurs van alle Nederlandse moderne kunstinstellingen naar hun honderd favoriete levende Nederlandse kunstenaars. Hoewel niet elke benaderde instelling aan dit verzoek gehoor gaf (Van Nieuwkerk: "Ik heb inmiddels geleerd dat museumdirecteuren zo ongeveer de drukste mensen ter wereld zijn!") werkten uiteindelijk 42 van hen mee, waaronder alle grotere musea. Vervolgens werd een speciale commissie ingesteld, bestaande uit voorzitter Martijn Sanders (onder andere voorzit-

ter van de Vereniging Rembrandt), Hans den Hartog Jager (kunstcriticus van NRC Handelsblad) en Judith Cahen (voormalig hoofd van de KPN-collectie), om de inzendingen te bestuderen. Over een deel van de kunstenaars bleken veel museumdirecteuren het eens te zijn; voor het overige deel deed de commissie haar stem gelden. Naast voor de hand liggende criteria als kwaliteit en Nederlanderchap werd gelet op het belang en succes van de kunstenaar in de (inter)nationale kunstwereld, de mate waarin zijn werk invloed heeft op andere kunstenaars en - voor de wat oudere kunstenaars - de inbedding van het werk in de kunstgeschiedenis. Uiteindelijk kwam het drietal tot een bonte verzameling mannelijke en vrouwelijke Meesters, die alle beeldende kunstdisciplines vertegenwoordigen. Van jonge tekenaars David Bade en Natasja Kensmil tot oudgedienden Jan Dibbets en Henk Visch; van videokunstenaars Aernout Mik en Fiona Tan tot schilders Tjebbe Beekman en Rob Scholte, van beeldhouwers Carel Visser en Tom Claassen tot fotografen Bertien van Manen en Erwin Olaf. De eerste serie films bevat portretten van onder andere Charlotte Schleiffert, Hans Aarsman, Jan Dibbets, Berend Strik, Koos Breukel, Teun Hocks en Herman de Vries.

Eigen visies

De Amsterdamse productiemaatschap Interakt produceerde de eerste twintig films en benaderde de regisseurs. Stuk voor stuk gerenommeerde filmmakers: Sonia Herman Dolz, Robert Oey, Pieter Verhoeff, Ditteke Mensink, Barbara Makkinga, Mijke de Jong, Eddy Terstall, René Roelofs, Hans Hylkema, Sherman de Jesus, Martijn van Haalen

Boven: Natasja Kensmil in haar atelier. Onder: Herman de Vries. Foto's: Michiel van Nieuwkerk

met Paul Cohen, Frans Weisz en John Appel. Ook Michiel van Nieuwkerk (met Paul Cohen) maakt een portret. De filmmakers kiezen zelf de kunstenaar die ze willen portretteren, wat overigens zelden betekent dat ze die al persoonlijk kennen. Het format dat ze meekrijgen is beknopt, maar helder: de film mag vijftien à twintig minuten duren en het atelier dient als uitgangspunt. Hierbij kan het begrip 'atelier' breed geïnterpreteerd worden: het kan ook een laptop zijn, de straat, een podium of het buurtcafé. Op creatief gebied ligt dus bijna alles open.

De uiteindelijke vorm van een portret wordt in de praktijk vooral bepaald door de betreffende kunstenaar en zijn werk. Dat blijkt bijvoorbeeld uit de bijdragen

van Pieter Verhoeff, die van twee zeer verschillende kunstenaars twee al even verschillende portretten maakte. Allereerst filmde hij fotograaf en tekenaar Teun Hocks in zijn atelier. Vanwege het surrealistische karakter van Hocks' werk presenteert Verhoeff het atelier als een droomwereld. Hocks is niet zo'n prater en daarom heeft Verhoeff hem niet geïnterviewd. Slechts enkele achteraf ingesproken citaten zullen te horen zijn. Pieter Verhoeff's portret van Erik van Lieshout daarentegen is energiek en bijna anarchistisch, passend bij Van Lieshouts recalcitrante werk en persoonlijkheid.

Het atelier van Charlotte Schleiffert voelde voor regisseur Sonia Herman Dolz bijna als een andere planeet: groot, rommelig en koud - Schleiffert hakte

zelf hout om de ruimte te verwarmen. Een haast klassiek beeld van de ontberingen trotserende kunstenaar, vindt Dolz: "Haar atelier is dat van een vakvrouw, precies zoals je een kunstenaarsatelier verwacht. Alsof een oude meester aan het werk is. Het heeft iets ouderwets." Dolz neemt in dit portret de rol van onopvallende toeschouwer aan en registreert vooral, als in een natuurfilm. Af en toe wisselen ze wat spontane woorden.

Robert Oeys portret van fotograaf Hans Aarsman is ook registrerend, maar op een meer conceptuele manier. Hiervoor nam de filmmaker de kern van Aarsmans eigen werkwijze tot uitgangspunt: kijken naar wat er niet is. Met zijn camera volgde Oey de fotograaf in Amsterdam, op straat, in Paradiso,

en probeerde daarbij Aarsmans manier van kijken te hanteren. Met Kevin Spacey's voice over uit *American Beauty* in het achterhoofd zette Oey naderhand een door Aarsman uitgesproken *monologue interieur* onder het beeld. Als kijker word je zo onderdeel van het gedachtenleven van Aarsman, die bovendien onwillekeurig veel in de cameraleens kijkt. Een indringend portret is het resultaat.

Kunstwerkjes op zich

Al met al verschillen de films sterk. Waar Eddy Terstall in zijn portret van de markante Koos Breukel de kunstenaar veel aan het woord laat, maakte Barbara Makkinga juist een veel stillere film over Herman de Vries, enzovoort. Cameravoering, stilte, monoloog, dialoog – al deze keuzes zijn aan de regisseur, zelfs de montage en muziek. Pieter Verhoeff gebruikte bijvoorbeeld de muziek die Teun Hocks tijdens het werken in zijn atelier draaide, bovendien bespeelde Hocks bij wijze van werkpaauze af en toe zelf een instrument. Voor andere portretten zijn bekende componisten en muzikanten als Paul van Brugge, Jan Akkerman en Pieter Perquin (van Pete Philly & Perquisite) aangetrokken om de

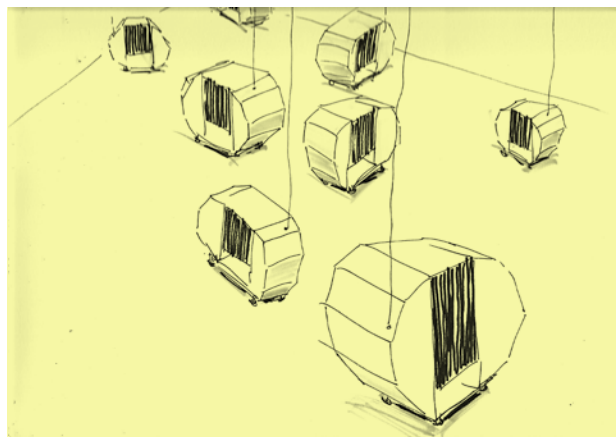
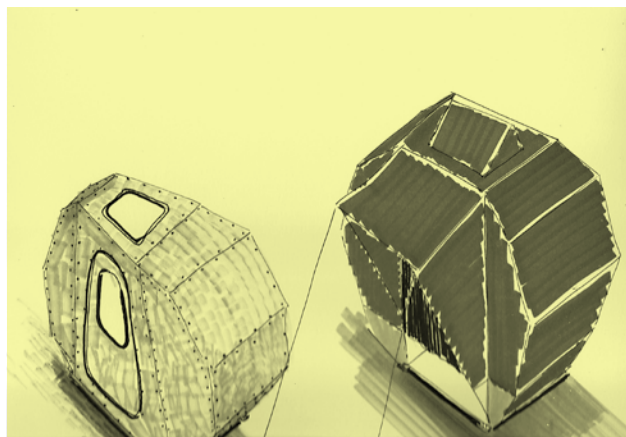
soundtrack te verzorgen. Zoveel vrijheid kan een risico vormen voor de kwaliteit, maar de geïnterviewde filmmakers zien het vooral als een voordeel. Het is opvallend dat elk van hen, hoe eigenzinnig ook, zich duidelijk bewust was van het doel van deze portretten: de kunstenaars moeten centraal staan, niet de filmmakers. Pieter Verhoeff: "Het is in dit project belangrijk om niet jouw eigen ideeën over film over het portret heen te leggen. Je moet de kunstenaars niet in jouw kader duwen, maar de vitaliteit van die mensen en hun werk naar voren laten komen." Maar uiteindelijk is elk portret ook een kunstwerkje op zichzelf, waardoor *Hollandse Meesters* weer meer is dan een documentaireserie: het blijkt een kleurrijke samensmelting van allerlei talenten uit de beeldende kunst, film en muziek.

De eeuwigheid?

Het Mediafonds en het Fonds BKVB onderschrijven de ambitie om uiteindelijk honderd films te maken. Na iedere twintig films wordt er echter geëvalueerd. De kwaliteit van de gerealiseerde producties staat daarbij uiteraard voorop. Maar ook de samenwerking met regionale omroepen en musea –

met andere woorden: de verschillende manieren waarop het publiek wordt bereikt – spelen een belangrijke rol bij de beoordeling van dit project. Van Nieuwkerk: "Tijdens de gesprekken met musea en andere kunstinstellingen bleek dat er een enorme behoefte is aan kwalitatief goede kunstenaarsportretten. Bijna elke instelling heeft wel een filmzaal of filmhoekje, maar vaak ontbreekt het ze aan echt mooie films om te vertonen." De deelnemende musea krijgen dan ook alle portretten in hun bezit, om die naar eigen inzicht te koppelen aan collecties of exposities. Ook in televisieland werd positief gereageerd – alleen Omroep Friesland sputterde in eerste instantie wat tegen vanwege het stempel 'Hollands.' Naast de regionale omroepen wil ook de Publieke Omroep de portretten gaan uitzenden. Onlangs is er zelfs belangstelling voor het project getoond vanuit New York en Parijs.

Yasmijn Jarram is kunst- en cultuurwetenschapper en freelance kunstjournalist.

Hollandse Meesters in de 21e eeuw

Van het project *Hollandse Meesters in de 21e eeuw* worden op 18 mei de eerste resultaten getoond in de Kunsthal Rotterdam, in aanwezigheid van Halbe Zijlstra, staatssecretaris van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap. Het project is daarna tot en met 26 juni 2011 als tentoonstelling in de Kunsthal te zien. De films zullen worden uitgezonden door regionale omroepen, staan ter beschikking van musea en zijn op den duur ook permanent online te zien. Voor meer informatie zie www.hollandsemeesters.info

Kunstenaar Rob Vrijen is aangetrokken om tien mobiele bioscoopjes te ontwerpen en te vervaardigen. Ze bieden plaats aan twee personen. Tijdens de première van de films in de Kunsthal worden ze in gebruik genomen, waarna ze kunnen rondreizen. Rob Vrijen liet zich voor de vormgeving van zijn eivormige filmzaaltjes inspireren door pasfotohokjes: ze zijn van vergelijkbaar formaat, maar delen ook de eigenschap een portret voor te schotelen aan degene die in de ruimte plaatsneemt. Op die manier legt Rob Vrijen een verband tussen het zelfbeeld en de spiegeling daarvan aan het beeld van de ander.